

Jolanta Karbowniczek

Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydział Pedagogiczny, Instytut Nauk o Wychowaniu

Wczesna edukacja dziecka
w dyskursie pedagogicznym
Early Childhood Education
in the Pedagogical Discourse

RECENZJA KSIĄŻKI

Kazimierz Żegnatek (red.),
Niektóre problemy wczesnej edukacji dziecka,
Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu
Przyrodniczo-Humanistycznego, Siedlce 2016.

Edukacja dziecka w młodszym wieku szkolnym stanowi istotne wyzwanie w wymiarze jednostkowym i społecznym. Jej obecny kształt uwarunkowany jest z jednej strony rozwojem nauki, głównie psychologii wychowawczej, pedagogiki czy dydaktyki, z drugiej zaś zmieniającą się rzeczywistością społeczno-kulturową, polityczną i ekonomiczną. Zmiany te wyznaczają nowe tendencje w pedagogice wczesnoszkolnej i zupełnie inny sposób postrzegania w procesie edukacyjnym dwóch podmiotów – ucznia i nauczyciela. Dlatego też na ten trudny, złożony i konstytutywny etap należy obecnie patrzeć w sposób wielostronny, złożony, wielofunkcyjny, uwzględniając wiele wzajemnie przenikających się czynników. Edukacja wczesnoszkolna jako praca dydaktyczno-wychowawcza wymaga od nauczycieli wiedzy psychologicznej, dotyczącej rozwoju dziecka – jego prawidłowości, uwarunkowań i potencjalnych możliwości, stymulowania i kierowania tym rozwojem, nauczania w „poszukiwaniu śladu”, formułowania zasad kierujących procesem uczenia się, wykreowania ucznia w przyszłości na jednostkę wykształconą w kulturze, wychodzącą poza dostarczone, podstawowe

informacje i opierającą się na współczesnych zdarzeniach otaczającego świata. Dzięki predyspozycjom do uczenia się (czynniki indywidualne, motywacyjne i kulturowe) oraz czynnikom warunkującym uczenie się dzieci uczą się myśleć i wyrażać swoje myśli, poszukiwać i odkrywać nowe dla siebie rzeczy, wyjaśniać, klasyfikować i interpretować różne zjawiska, związki, zależności, uczą się działać, podejmować decyzje, rozwiązywać problemy i zadania. Z kolei nauczanie szkolne celowo planowane i organizowane, uwzględniające zasady nauczania, oparte na zróżnicowanych metodach i formach pracy, na aranżowaniu warunków do uczenia się i posługiwaniu się atrakcyjnymi środkami dydaktycznymi pozwala na zdobywanie wiedzy przez uczniów z wielu obszarów, na przekazywanie kluczowych pojęć, kształtowanie sprawności: umiejętności manipulowania, spostrzegania, tworzenia wyobrażeń oraz dokonywania operacji symbolicznych. W związku z tym ten znaczący dla dalszych biografii życia jednostki etap wymaga wysokiej jakości edukacji, kompetentnych nauczycieli, optymalnych rozwiązań organizacyjno-metodyczno-programowych oraz systematycznego przygotowania jej do aktywnego i dalszego uczestniczenia w realnym świecie społeczno-kulturowo-informacyjnym.

W kontekście powyższych refleksji poznawczych i przemyśleń autorów poszczególnych artykułów odnoszących się do teorii i praktyki edukacyjnej w klasach I-III powstała niezwykle interesująca dla czytelników monografia zbiorowa pt. „Niektóre problemy wczesnej edukacji dziecka” pod redakcją Kazimierza Żegnałka, opublikowana w Wydawnictwie Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach w 2016 roku.

Publikacja ta przedstawia teoretyczno-badawczy wymiar istotnych problemów oscylujących wokół współczesnej pedagogiki wczesnego dzieciństwa. Składa się z dziewięciu niezwykle interesujących tekstów znakomitych polskich specjalistów prezentujących subdyscyplinę nauk pedagogicznych – pedagogikę wczesnoszkolną: I. Adamek, J. Bałachowicz, K. Żuchelkowskiej, M. Magdy-Adamowicz, K. Żegnałka, E. Marek, T. Kłosińskiej, A. Grądzkiej-Tys, K. Wereszczyńskiego.

Tom otwiera bardzo ciekawy tekst Ireny Adamek pt. „Dziecko/uczeń i nauczyciel w kontekście zmian edukacyjnych – otwieranie umysłu na nowy sposób myślenia/uczenia się”. Autorka słusznie podkreśla, że od najmłodszych lat najważniejsza jest rozwijająca się u dziecka zdolność do uczenia się. W dobie intensywnych przeobrażeń paradygmatycznych istotny jest prym konstrukcji nad instrukcją oraz rola nauczyciela jako twórczego facylitatora i mentora działań dydaktyczno-wychowawczych w szkole, krytycznie nastawionego do rutynizacji i schematyzmu. Uczenie się to proces uaktywniający struktury poznawcze dziecka, motywujący go do podejmowania samodzielnych wyzwań i zadań, pobudzający aktywność poznawczą i twórczą, dlatego też odejście od orientacji behawiorystycznej, przedmiotowej, nauczającej na rzecz orientacji konstruktywistycznej – budującej, tworzącej i eksplorującej wiedzę oraz działalność

jest priorytetowe. Tekst czyta się z wielką przyjemnością. Jest wartościowy, może wywołać u odbiorcy wiele refleksji poznawczych.

W drugim artykule: „Problemy wczesnej edukacji – od dyskursu standardów do dyskursu wartości” Józefa Bałachowicz ukazuje koherentny związek edukacji z rzeczywistością. Edukacja wczesnoszkolna jako praktyczna realizacja jakiejś wizji, jak słusznie twierdzi autorka, ma swoją specyfikę, stanowi odrębność teoretyczno-praktyczną, powinna zatem wykazywać się wielokierunkowością i wielofunkcjonalnością oddziaływań w procesie wspierania rozwoju dziecka. Jej wprowadzający charakter ma na względzie wszechstronne poznanie przez ucznia w toku swoistej aktywności sposobów czy technik pracy umysłowej. Podejmowane w artykule treści należy uznać za oryginalne i bardzo ciekawe poznawczo.

„Wypalenie zawodowe u nauczycieli przedszkoli” to kolejny niezwykle wartościowy i aktualny tekst zaprezentowany przez Krystynę Żuchelkowską. Dynamiczne zmiany wprowadzane przez resort edukacji oraz brak stabilności wykonywania zawodu nauczyciela, w tym stres, zmęczenie, mocne strony emocjonalnego i psychofizycznego angażowania się w pracę, uwarunkowania polityki kadrowej, systematyczne dokształcanie i doskonalenie w wielu kierunkach przyczyniają się do coraz szybciej występującego zjawiska wypalenia zawodowego nauczycieli przedszkoli. Autorka zapoznaje czytelnika z terminologią, koncepcjami, przyczynami oraz objawami tego zjawiska. Dużą wartość empiryczną mają zaprezentowane przez K. Żuchelkowską badania przeprowadzone na ten temat.

W niezwykle interesujący „Świat przyrody w kreatywności werbalnej dziecka” wprowadza odbiorcę artykuł Marzanny Magdy-Adamowicz. Autorka skupiła się na zagadnieniu dotyczącym kreatywności werbalnej, dzięki której dziecko zdolne jest do przetwarzania informacji językowych z otaczającego świata. Dzięki myśleniu naukowemu uczeń wykazuje predyspozycje do budowania, konstruując nazwy, znaczenia, opowiadania. Inspirujące badania empiryczne dotyczące analizy tekstów literackich pod tym kątem i ich wyniki wskazują na to, że kreatywność werbalna uczniów klas I-III stanowi nierozłączną dziedzinę ich życia. Przekazuje im obiektywny ogląd świata, stanowiąc subiektywne wyobrażenie artystyczno-językowe dziecka.

Swoiste rozważania na temat jednego z ważniejszych obszarów – edukacji muzycznej – przedstawia w artykule „Edukacja muzyczna w kształceniu zintegrowanym” Kazimierz Żegnałek. Autor podkreśla istotną rolę edukacji muzycznej w rozwoju dziecka i kształtowaniu jego osobowości, wskazuje bardzo słusznie na słabe przygotowanie nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej do prowadzenia zajęć z tego obszaru, który wymaga od nich specyficznych predyspozycji, między innymi słuchu muzycznego, umiejętności grania przynajmniej na jednym instrumencie i na instrumentach perkusyjnych oraz znajomości podstawowych zasad muzyki. Praktyka edukacyjna ukazuje kształcenie muzyczne jako jedno z najbardziej zaniedbanych i ignorowanych, o słabej

pozycji w hierarchii dziedzin edukacyjnych na tym etapie nauki. Widoczna jest niekompetencja w realizacji treści programowych, jak i w podejmowaniu wszelkich zadań i działań związanych z egzemplifikowaniem ich w praktyce. Tekst uważam za interesujący, precyzyjny i klarowny. Z pewnością poszerzy dotychczasową wiedzę nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej z tego zakresu.

„Pedagogicznej interpretacji założeń konstrukttywizmu w świetle analizy wybranych programów kształcenia zintegrowanego” dokonała w kolejnym tekście Elżbieta Marek. Autorka w merytorycznym i metodycznym wartościowym sposób rzetelnie analizuje kilka programów edukacji wczesnoszkolnej, odnosząc swoje rozważania głównie do popularnej orientacji konstrukttywistycznej oraz do samego procesu nauczania – uczenia się na tym etapie. Eloquentnie wykazuje różnice między nurtem behawiorystycznym a nurtem konstrukttywistycznym. Biorąc pod uwagę to drugie podejście do procesu uczenia się – nauczania, odwołuje się do teorii poznawczej J. Piageta, przedstawiciela konstrukttywizmu rozwojowego, oraz do konstrukttywizmu społecznego reprezentowanego przez L. S. Wygotskiego. Tekst wykazuje się innowacyjnością i oryginalnością refleksji poznawczej.

Dalej Tatiana Kłosińska podejmuje problematykę teoretyczno-badawczą dotyczącą wizerunku nauczyciela w edukacji wczesnoszkolnej, wskazując na specyfikę i jakość jego pracy, profesjonalizm pedagogiczny i zakres wymagań stawianych przez szkołę. Metamorfoza statusu zawodowego nauczyciela spowodowana jest zdaniem autorki przemianami zachodzącymi w kraju i na świecie. Wzrastają również oczekiwania uczniów wobec działalności dydaktyczno-wychowawczej nauczycieli w placówkach oświatowych. Na uwagę zasługują niezwykle interesujące badania empiryczne przedstawione przez T. Kłosińską, z których wynika, że w pamięci uczniów pozostają nauczyciele najlepsi, z niezwykle predyspozycjami do wykonywania tego zawodu, specyficzni indywidualiści o wartościowych cechach osobowościowych i prakseologicznych umiejętnościach organizacyjnych. Ten ciekawy materiał empiryczny prowadzi do niezwykle interesujących dla czytelnika wniosków.

W ciekawą tematykę dotyczącą „Roli nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej we wspomaganiu uczniów podczas wypełniania obowiązków szkolnych” wprowadza Aldona Grądzka-Tys, prezentując zakres działań nauczycieli wspierających uczniów w wykonywaniu przez nich ćwiczeń i zadań na zajęciach zintegrowanych. Zdaniem autorki dziecko należy przygotować do harmonijnego i łagodnego przekroczenia progu szkolnego oraz do systematycznego wypełniania powierzonych mu obowiązków szkolnych.

Opiniowaną monografię zamyka artykuł Krzysztofa Wereszczyńskiego na temat „Form doradztwa metodycznego dla nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej”, w którym autor przedstawia teoretyczne i praktyczne aspekty doradztwa metodycznego, wspomagającego pracę nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej. Na przykładzie ośrodka

MODN w Koninie prezentuje tematykę i formy doradztwa zawodowego. Wskazuje na aktywność i wszechstronne zaangażowanie nauczycieli klas I-III w różnorodną działalność, podnosi kwestie awansu zawodowego, projektowania edukacyjnego, kształtowania umiejętności kluczowych oraz systemu oceniania. Artykuł jest przejrzysty, interesujący i wartościowy pod względem poznawczym.

Reasumując, uważam, że wybór tematu publikacji i podjętej w niej problematyki jest aktualny, ważny i ciekawy. Wszystkie zaprezentowane artykuły są interesujące w sensie poznawczym. Przedstawione w nich treści oscylują między doniesieniami i opracowaniami naukowymi a przedstawionymi wynikami badań empirycznych, które stanowią niezwykle cenne źródło wartości dla tej subdyscypliny, którą jest pedagogika wczesnoszkolna. Autorzy tomu zaprezentowali innowacyjne spojrzenie na edukację wczesnoszkolną, na ucznia i nauczyciela, przedstawiając wieloaspektową problematykę odnoszącą się do procesu uczenia się, nauczania i wychowania, przeobrażeń paradygmatycznych i rzeczywistych faktów społeczno-kulturowych. Zawartość treści świadczy o kompetentnej znajomości podjętej tematyki i swoistym rozumieniu zjawisk znajdujących odbicie zarówno w teorii, jak i w praktyce edukacyjnej. Koherentność i czytelność oraz jasność i precyzja przekazu treściowego należą do zalet niniejszej książki.

Publikacja stanie się dla czytelników uzupełnieniem dotychczasowych opracowań. Jej odbiorcami mogą być kandydaci do zawodu nauczycielskiego, czynni zawodowo nauczyciele edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej oraz pozostałe osoby zainteresowane niniejszym tematem.

ADRES DO KORESPONDENCJI

ADDRESS FOR CORRESPONDENCE

dr hab. Jolanta Karbowniczek, prof. Akademii Ignatianum
Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydział Pedagogiczny, Instytut Nauk o Wychowaniu
e-mail: jolanta.karbowniczek@ignatianum.edu.pl
